

PIKLER GYULA, EGY MOZGALMÁR JOGTUDÓS

KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE
JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRSA

KARACSONY@AJK.ELTE.HU

2022. március 14.

Pikler Gyula (1864-1937) személyiségét és ebből fakadóan életútját ellentétek jellemezték. Tudós kutató és egyetemi oktató volt, ugyanakkor aktívan részt vett a tudomány peremvidékén elhelyezkedő, vagy éppen tisztán politikai jellegű mozgalmakban. Tudományos érdeklődése két, egymástól távolálló területre irányult, a jogtudomány és a lélektan világára. Alapvetőnek tartotta a jogi intézményeket a társadalom életében, de vonzódott az anarchizmushoz is, melynek központi eleme az intézményellenesség, de főként az államellenesség. Politikai szempontból – sok tudós kortársával egyetemben – a polgári radikalizmussal szimpatizált.

Tudományfelfogása a természettudományhoz kapcsolódott, elfogadva az akkoriban uralkodó nézetet, mely a természettudományra mint példaértékűre tekintett a társadalom életét vizsgáló tudományok számára. A társadalmi fejlődést – Spencerhez kapcsolódva – haladásként fogta fel. A társadalomra mint organizmusra tekintett, amit – és ezen a ponton eltért a természettudományos mintától – nem az élő organizmushoz hasonlatosan értett, hanem Pikler úgy vélte, hogy a társadalom mint organikus egész az egyének organizmusából tevődik össze.

Pályakezdő korától a budapesti egyetemen oktatott különböző státuszban.

Pályafutásának csúcsa: 1903-1919 között a jog- és állambölcselet, illetve a nemzetközi jog professzora volt. Főműve: *A jog keletkezéséről és fejlődéséről* (1897), amit az újabb kiadások számára folyamatosan bővített.¹ Élete utolsó időszakában kizárólag a lélektan problematikája foglalkoztatta.

Pikler mozgalmi aktivistaként is jelentős hatást gyakorolt. 1900-tól pályatársaival (Jászi Oszkár, Somló Bódog) megindította a *Huszedik Század* című társadalomtudományi folyóiratot, s egy évvel később szerkesztőtársaival megalapították a Társadalomtudományi Társaságot, aminek 1906-1920 között elnökeként tevékenykedett. Továbbá Pikler szervezésével jött létre az egyetemi hallgatóságot

tömörítő *Galilei kör* (1908-1919), mely hangsúlyozottan szabadgondolkodó, ateista, antiklerikális irányultságú volt. Emiatt vádolták a későbbiekben Piklert, a radikális baloldali fiatalságra gyakorolt befolyása miatt, nem alaptanul, hogy hozzájárult az 1919-es kommunista Tanácsköztársaság rövid életű győzelméhez. Noha Pikler már a tanácsrendszer kikiáltásakor külföldre távozott és csak egy év múlva tért vissza Magyarországra. 1920-tól politikai okból megvonták teljes nyugdíját, amit csak 1925-től kapott vissza.

Pikler már tudományos pályájának elejétől rokon-szenvezett az anarchizmussal, az államellenességgel. Álláspontjának bizonytalanságát mutatja, hogy nála jól megfér egymással az államellenesség és a beavatkozó állam eszméje. 1920-tól visszavonultan élt vidéken. Nemcsak életformája volt a visszavonultság, hanem tudományos érdeklődésében is eltávolodott a jogbölcselettől és a tanácsrendszer társadalmi-politikai tapasztalata következtében mozgalmi aktivitásának sem volt már tere. Az ekkori publikációit németül jelentette meg és a lélektan, az észlelés problematika világához kötődtek (pl. *Die Trennung Lichts und Schattens, von Eigenhelligkeit der Flächen als Werk der Netzhautkrümmung und des Blicks*, 1936).² Emiatt a külföldi tudományos nyilvánosságban elsősorban pszichológusként vált ismertté, s nem pedig jogbölcseletként.

Jogfelfogásának két

kulcsfogalma: a jogérzet és a belátás.

Az első fogalommal az ösztönvilágban lehorogonyzott értéképzeteket jelölte meg, melyek hiányos ismeretek esetén segítik a cselekvést. A másodikkal pedig azt emelte ki, hogy az emberek az értelmük, a tudásuk alapján cselekednek. Az első inkább statikus, míg a második dinamikus jelenségre utaló fogalom. E két terület nem minden feszültség nélküli, ám Pikler ezekre mint egymást kiegészítő jellemzőkre tekintett. A jogot is, miként a társadalom egészét, áthatja a fejlődés, ám ez nem a célok, hanem az eszközök összefüggésében értelmezendő.

Pikler 1898-ban publikált egy tanulmányt, ami „kilóg” az életműből.

Sem a jogelmülethez, sem a lélektani vizsgálódásokhoz nem volt köze. Amennyiben diszciplináris besorolásra vállalkozunk, akkor jogtörténetinek nevezhetjük, mégpedig a szó legszűkebb értelmében, mivel a *jus* (jog) kifejezés történeti eredetét próbálta feltárni.³ Pikler nem tartotta magát etimológiai kutatónak, mint írta: csak egy átlagos latin nyelvismerettel rendelkezik. Viszont a tanulmányból nemcsak széles olvasottsága derül ki, beleértve az etimológiai irodalmat is, hanem az is, hogy a *jus* kifejezés eredetét illetően nagyon határozott elképzelése volt. Arra is utal, hogy ezt a szakirodalomban megjelenő nézetek támogatják vagy sem. Ettől a semleges tudományos nyelvezettől viszont távol tartja magát,

amikor a Jheringnél olvasható szómagyarázattal vitázik szenvedélyesen. Az olvasóban az a benyomás támad, hogy e kérdéskör Pikler „privátmaniája” volt. Nem kapcsolta tudományos munkássága két korpuszához (jogelmélet, lélektan), de fontosnak tartotta részletesen megindokolt álláspontjának közreadását.

Milyen etimológiai értelmezések merülhetnek fel?

Az egyik a *jubeo*-val hozza kapcsolatba és annak *jussum* alakjából származtatja, ami a parancsra utal, ami a nyelvtörténeti vizsgálódások szerint egy rövidebb alakot eredményezett, s így jött létre *jus*. A másik a *jug* szótőre koncentrálna a *kötéléket* értette ezalatt. A két magyarázat közül – noha egymást nem zárták ki – inkább az első vált elterjedtté. Pikler a

második változatot teljes mértékben elutasította. A jelentéseredetet vizsgálva az eskü fogalma is felmerül. Pikler úgy látta, hogy a magyar és a német nyelvben a jó jelentése kapcsolódik a joghoz. Ha kitekintünk más nyelvekre (pl. szankszrit), miként az etimológiai irodalomban olvasható, akkor is a jó fogalmához jutunk. A jó fogalma ugyan-

Ha feltesszük a kérdést, hogy Pikler jogtudós volt-e vagy inkább

a pszichológia tudományának terén jeleskedett, akkor azt mondhatjuk, hogy intézményi karriert tekintve egyértelműen jogtudós volt. Ám idegen nyelvű publikációi azt mutatják, hogy az akkoriban fiatal tudományág, a pszichológia területén nagyobb elismertséget szerezhetett, sőt jogfelfogásának alapfogalmait (jogerzet, belátás) szintén a lélektan felé vitték gondolkodási irányát.

Hivatkozások:

¹ Az első kiadás 1897-ben jelent meg Politzer Zsigmond Könyvkereskedőnél, Budapest, 276 oldalon, a bővített pedig a Grill Károly Könyvkiadó és a Politzer-féle Könyvkiadónál 1911-ben 401. oldalon.

² Julius Pikler néven adta ki a Kilian Kiadónál 1936-ban. Ez a pszichológiai mű nem előzmény nélküli, lásd még pl. Julius Pikler: *Psychology of the Belief in Objective Existence* (1890). Hansebooks, 2018 (a legfrissebb kiadás).

³ Pikler Gyula: *A „jus” szó eredete és fogalmi és nyelvi rokonai*. (Különlenyomat a Jogtudományi Közlemből). Budapest, Politzer Zsigmond Kiadása, 1898.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Pikler Gyula arcképe <https://images.app.goo.gl/pabz41vZou6yutB39> 2022. II. 05.

2. oldal: Pikler Gyula arcképe <https://images.app.goo.gl/YpCFCWMZ12NUPdk77> 2022. II. 05.